

Prirodna prateća pojava takvih preobražaja umetnosti jeste ljujanje vrednosnih sudova, kriterijuma. Ruše se sigurne polazne tačke, stavljaju se pod pitanje i pojedini aksiomi. Publike je zbumjena jer nije u stanju da razlikuje »pravu umetnost« od »hohštaperaja«. Još je teže ustanoviti ko je »pravi znalač umetnosti«, ko razume ono što se desava. Nepoznavanje umetnosti danas ne dokazuju potpuno ni one elementarne greške, kada, na primer, naopako obesimo jednu sliku. Ne, jer recimo, to ne menja sуштинu jednog Mondrijana. Možda čak pruža potpuniji doživljaj ako joj s vremena na vreme menjamo položaj.

U ovom procesu film je sasvim skliznuo na ivicu onoga što, manje ili više, osećamo kao umetnost, a, sa druge strane, nove manifestacije sredine (kao što su na primer, love-in, light-show ili studentska oglasna tabla), približavaju se agregatnom stanju umetnosti. Sve to izaziva zbumjenost, kao što smo zbumjeni kada pročitamo da je Bah više smatrao sebe za majstora nego za umetnika.

Kriterijumi i vrednosni sudovi, međutim, ne samo da se isprepliću; nije najbitnije nastajanje novih vrednosnih sudova, nego njihovo nestajanje, dakle, opada značaj vrednosnih sudova uopšte. U književnosti, čin štampanja proglašava egzistencijalno važnim vrednosne sude. Forum reči svakome je dat. Od kada književnost postoji u mediju štampanog teksta, ona je privilegija izabranika urednika (eventualno urednika kasnijih generacija). U našoj civilizaciji umetnost je postala elitna delatnost. Delatnost najtalentovanijih (ukoliko bez greške funkcionišu mehanizmi formiranja vrednosti), ali svaka-ko ekskluzivno carstvo manjine.

Makluanizam pokušava da sruši upravo to. Umetnost ne posmatra kao luksuz, nego više kao artikal široke potrošnje, upravo kao kod primitivnih naroda, gde postoje, naravno, talenti koji odskaču, ali umetnost nije njihova, i nisu oni umetnost.

Na osnovu toga diže se ruksak-revolucija. Makluanizam ulazi u ogromnu poker-partiju.

Kada bismo se odrekli povlašćenog položaja umetnosti, ostavili bismo kulturu bez stražara, da bismo zajednički pokušali ulazak u sadašnjost. Makluanizam jednim prevaratom pokušava da učini bespredmetnim dramatične probleme našeg doba, kao i revolucionarna rešenja.

Diviljenje zamenuje participacijom, vrednosne sude zamenuje novom jednovremenošću elektronske civilizacije, perspektivu zamenuje sadašnjost.

Ako ovu kulturnu revoluciju dižemo iz status quo trenutnih društveno-političkih odnosa, rizikujemo da se zaglavimo u slepu ulici.

Televizija — kao što naglašava Makluan — osigurava učešće, uključuje, ali ne uzbuđuje, ne potresa nas, ne alarmira. I opadajuće važnosti vrednosnih sudova, to što nalazimo sebe na istom nivou sa umetnošću, sa sredinom, donosi spokojstvo, mir. Možda će ovaj kvetizam nezadrživo da se širi i da pretvoriti dramatične protivrečnosti u pseudo-probleme. Ali može da doneše i preuraju, raspšinutu tupost (u odnosu na datu stvarnost) dok bi nam još bila nužna, praktična, osetljiva izoštavanja raznih aspekata i perspektiva.

Možemo postati neranjivi i nepromočivi kao hipici pred bujicom reči i lekcijama ujaka, vlasnika banke, ili, streberskog partiskog ideologa; ali u nedostatu sopstvenog razvojnog prostora možemo postati stranci, kao Merso, ili kao svedok na sudu koji je ovako opisao atentat na Dučke:

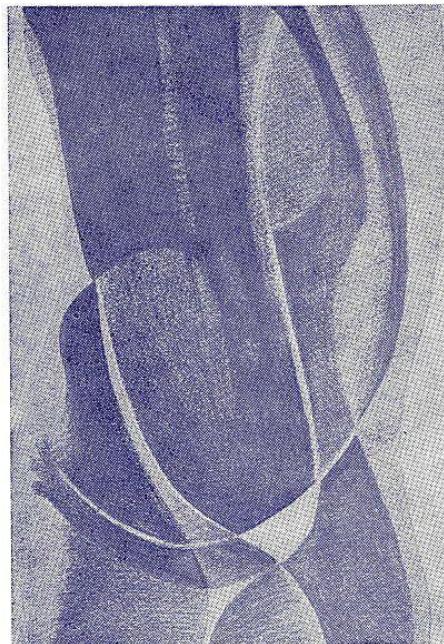
»Baš sam posluživao jednu mušteriju, kad čujem: pucnjava. Izadem ja na ulicu, tamo je ležao taj Dučke sav u krvi, pa sam onda ponovo ušao.«

Iz zbirke putopisnih eseja
Zar nije baš sam život najbolji provod

Preveo s mađarskog
ARPAD VICKO

milan nenadić

MONOLOG

KRALJ U PUSTINJI

Norin me diže iz zemlje i gleda se.
Suvo sparušeno žito, mleveno grožđe.
Jezdim kroz jaru, nosiš žarki prezir.
Gutam strah i pognutu ležete u pesak.
Skoro će biti gladi.

Niz dinu silazim suvog grla.
Šušti u sluhu morski šipak.
Zvečka praporac iz smokve crne na dlani.
Nošena tvojim dahom u moja usta.
Sipi prašina.

Šiban u oko očvrsлом penom morskog.
Šibaš sasušenim valom.
Hvatam se za mrtav oblak.
Za suvog insekta pred očima.
Iz visine padaju prazne kapi.
Iz neba kapa glad u opšta tela.

MEDU UROĐENICIMA

Samo mi čudo može da pomogne.
Od mene prave lomljavu i pustoš.

Da malo odem.
Da malo odem tamo gde je prah.
Da ostanem tamo dok utvara žarka.
Ne napusti mene.

Puške da se rešim.
Šlema da se rešim.
Da živim negde, mirno, pored reke.
Da ponmo gutam travu i skakavce.

Spreman, da se opet.
Sretjem s licem ljudskim.
Da to lice ljudsko ne beži u očaj.
Pri susretu sa mnom.

O pogrešno moje.
Od mene prave lomljavu i pustoš.
Samo mi čudo može da pomogne.

MORE

Igram se lobanjama, čeonim kostima.
Koščati, ti si vezan dugim crnim konopcem.
Ljudski zubi vise oko vrata.
Bič dobuje po čizmama crnim i dubokim.

Očekujete neku milost od mora.
Očekujete neku milost njegovu.
A ti osuđeno od trenutka.
Kad stičem prvi val.

Nesreća se nadnela nad stranca.
Možda si ti nadahnuto dobrim namerama.
Možeš slobodno, da dozvolim, čitav pakao.
Po nama da se sruči, po nama.

U crnom odelu, pod crnom krunom,
Ispređ mene otvaraš nabrekle usne:
Prijatelju, imamo za vas novost.
Ti, koji si me pokrenuo, kralj si!
Neka je moja vlast nad tobom.

LEŠ

Borim se s lešom.
Noseći ga u svojim čizmama.

Nad nama je mesec.
Plava ludnica neba.

Moj mrtvac se čudno ponaša.
Dobija često smešne napade.
Brblja o životu.

Muslim.
Plemenitost neće.
Izgledati sveta.

MONOLOG

Tvoja će duša sigurno da umre.
Patnju njenu na mene prenesi.
Požuri! nešto iz tebe neka bude večno.
Dosta je bilo prekomerne sreće.
Ne oduševljava me omča oko vrata.
Od tog tankog pića lako se otreznih.
Hrabar više nisam. Rado bih da živim.
Prosto prenoseći sveopštu odmazdu.

Uzvišen monolog! groznica me trese.
Uzvišen monolog, ovde, usred mraka,
U maloj sobi pored centra sveta.

odaju, gde joj je pokazala veliku kutiju prepunu blistavog nakita. Od toga se Greta gotovo razbolela, ali je ono što je videla čuvala kao najveću tajnu.

Gospoda Hana je voleta da joj dolaze otmene žene iz Ružine ulice. Sedele bi na velikoj senovitoj verandi, udobno zavaljene u pletene fotelje, i pile soda-vodu. Sa osmehom su ispijale penjušavu tečnost iz velikih čaša, gledale podizanje mehurića i napregnuto osluškivale njihovo šumno pucketanje.

Međutim, sva ta zadovoljstva su naglo prestala kada se gospodi Hani rodio sin. Njena nesreća, koju je pokušala da prikrije, brzo se raščula. Žene su jurile po celom kraju gotovo sumanuto, saopštavajući jedna drugoj zlobnim glasom šta ju je zadesilo. A, osim toga, više niko nije žurio sa šarenim soda-bocama u njenu radnju. Muž gospode Hane je shvatio da im preti propast i stale su ga mučiti brije kako da se spasu. Onda se setio starog mlina. Zakupio ga je, popravio i podmazao i sve ponovo pokrenuo. Ubrzo, iznova su se pred njihovom kućom počeli zaustavljati ljudi, ali odsad sa teškim vrećama žita. A za njima su se vratili i susedi. Naponsetku su došle i žene, iz čiste radoznalosti, da vide gospodu Hanu i njenog sina. Ona je dečaka iznosila na verandu i ushićenim glasom pozivala stare prijateljice koje su oprezno virile kroz kapiju. Često je, pak, uzalud trčala za njima niz ulicu, noseći u rukama kafu i razne poslastice, da bi ih privolela.

Riki je onda dugo čutao kraj mene. Neodoljivo sam poželete da vidim gospodu Hanu; odvojila sam se od Rikija i, puzeći, izšla iz kanala. On me je potezao za haljinu, ali ja se više nisam obazirala. Razmičući nabujale cvetove, prišla sam njenom niskom prozoru. Iza čipkane zavese stajala je gospoda Hana. Držala je u ruci okruglo ogledalo čija je drška bila ukrašena dragim kamenjem. Drugom rukom je raščesljavala crnu gustu kosu i rastresala je kao da želi da vidi odsjaj svake vlasi. Bila je lepa i nestvarna sa svojim licem kao u porculanske figure.

Prizor iza zavese me potpuno okupio, sve dok me sa strane nije prenuso jak tresak. Dogodilo se ono od čega smo Riki i ja najviše strepele: iz svoje stolice se srušio Pera i bespomoćno ležao u prašini.

Nismo znali šta će se dogoditi i bez daha smo virili iz jarka. Prljava voda nam je već kvasila odeću, a mi smo bili prisiljeni da se spuštamo sve niže, u strahu da nas neko ne otkrije i okrivi za dečakov pad. Vrata stana su se širom otvorila, i gospoda Hana se jednim velikim skokom našla kraj srušene stolice. Lomeći ruke, najnežnijim pokretima je podigla dečaka. Ispravila ga je kao neku veliku lutku i sa naporom ponovo smestila u stolicu. Dugo mu je brižljivo nameštala glavu, popravljala vrpcu i milovala tanki vrat. Na čas se sva skupila oko njega; a onda je klekla na pločnik i haljinom počela da briše njegove male cipele koje su se isprasile.

Riki mi došapnu da sada bez straha možemo da uđemo u kruparu, jer je gospoda Hana zauzeta i neće nas primetiti. Prošli smo kraj njih. Pera je stezao majčinu ruku u svom krilu i s naporom pokušavao da je prinese usnama. A kada nas je opazio, preko njegovog ogromnog lica razlio se osmeh, koji se polako pretvara u glasan smeh.

Brzo smo se vratili; gospoda Hana je kraj raskriljenog prozora pevala neku nežnu pesmu. Imala je zvonak glas, koji se udeavao u sluh i dugo treperio. Gledala sam je: njen grlo je podrhtavalo kao u ptice. Rekla sam Rikiju da je ona najlepša u celom gradu, a da sam ja ružna i ne bih smela ni da joj se primaknem.

Popodne, Riki je krišom doneo iz njihovog stana malu žutu tacnu. Gledala sam ga začuđeno, a on mi je objasnio da će sada imati ogledalo i biti lepa ako se neprekidno u njemu ogledam. Do večeri smo sedeli u gomili peska i glačali tacnu, sve dok nije dobila sjaj. A onda sam je prinela licu i pogledala se. Riki je, takode, primakao svoju malu glavu i ja sam primetila da žar njegovih modrijih očiju oblije celo moje lice i da postajem sve lepša i lepša.

Brige oko guščića više nismo mogli da podnosimo. Spremali smo se da kažemo Greti da ih mrzimo i da nam ne pričinjavaju nikakvu radost. Pogotovu što su stravično rasli; od sićušnih nežnih loptica, postali su nezašte životinje sa perjem i sve jačim krilima i nogama.

Riki mi je ispričao da je prošle jeseni video kroz prozor bele pruge koje su u pokretu sekle mutno nebo, a stari Markus mu je objasnio da su to jata divljih gusaka koje lete na jug. Ni časa ne čaći, sagnula sam se, dohvatala jednu gusku u šake, izdigla je iznad glave i zamahnuvši hitnula u vazduh. Isto je učinio i Riki. Mislili smo da će raširiti krla i poleteti, da će se jedna za drugom vinuti i podići iznad dvorišta i kuća i zuavek nestati. Ali one su nemoćno padale oko nas, udarele klijunovima o tlo i ošamućene ostajale na zemlji. Kada je to videla, Greta je stala vikati na nas i, sva crvena i narogušena, ponovo nam pružila veliku kesu sa kukuruzom i izgurala iz dvorišta. Opet smo bili upućeni onamo kuda više nismo mogli da odemo.

Ali ovoga puta, nadomak krupare, nismo čuli poznatu buku. Riki je pomislio da nam se to samo čini i da je veter nosi na suprotnu stranu. Milin nikada neće prestati da radi. Pred vratima smo zastali. Bila su zatvorena i zaključana, a ispred njih je stajala prazna drena stolica. Pere zglavom nije bilo. Sav srećan, Riki je prišao stolici i polako je doticao, prevlačeći prstima po njenim već izlizanim šarama. Onda se osmeliо i seo u nju. Nasmejala sam se i takođe poželete da se popnem. Međutim, sa strane, doprli su do nas tihi jecaji. Prišla sam oknu: u sobi, iza zavese, ugledala sam gospodu Hanu koju sam jedva prepoznala. Bila je sva zgrčena sa crvenim nadutim očima i kolutovima oko njih. Svaki čas se nagnjala nad postelju gde je ležalo telo dečaka prekriveno čaršavom. S druge strane je stajao njen muž u tamnom odelu i lako je pridržavao za ramena.

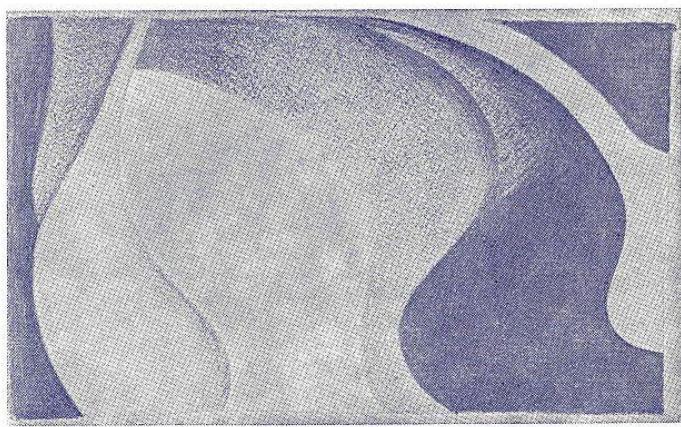
Pošto me je primetila, prišla je prozoru i navukla teške zastore. Okrenula sam se Rikiju. On me je dohvatio za ruku i mi smo pojurili niz ulicu. Dovikivao mi je da više nemam Pere zglavom.

Sledećih dana nismo odzazili u kruparu, jer se govorilo da više ne radi. Na guske više nismo ni mislili; samo smo, ponekad, šćučureni u žbunju, posmatrali Gretu kako se mota po dvorištu i hvata ih jednu za drugom. Sela bi na malu stolicu i, stezući guske svojim mršavim nogama, uvlačila im je u klijun neku metalnu spravu u koju bi susala šaku-dve kukuruze. Zatim bi hitro okretala rуčicu na spravu i kukuruz uuterivala guskama u gušu. Kljukala ih je. Mislili smo da će ih podaviti, ali guske su postepeno postajale sve deblje. I sve ružnije. Nisu im se više videle ni tanke noge. Stari Markus je dolazio i divio im se; neke je s naporom podizao i odmeravao težinu.

U jutarnjim časovima su ličile na okrugle bele jastuke koji su se kotrljali po dvorištu ispuštajući prodrorne krike. Zaklanjali smo oči i bežali u najdublju kut vrta, misleći na Peru zglavom. Obuzimala nas je velika panika i plakali smo za njim.

anto gardaš

CRNI PAUK

PONAVLJANJE POČETKA

Gromađe kamenja obasjale gorke kapi mjesecine. Zvijezde su davnio napustile igru i sad bezglavo lutaju praznim svodom. Ponekad se zacuje prigušen krik mora.

Najteže bilo je povjerovati.

Glas koji se opirao zamuknuo je. Samo se još jeka lomi o plave hridi.

Ponovo se vraćam u svoj početak. I čini se: još uvijek sam mali spermatozoid koji luta rođnicom očajnički pokušavajući da se oplodi.

CRNI PAUK

Crni pauk siše noć crnu. Strastveno je upija svojim služavim pipcima, rastače svojim smrtnim sokovima.

Crni pauk.

(Ljudi još nisu očistili svježu krv ispod noktiju.)

Nebo se osmehuje munjama, grohoće gromovima.

Crni pauk hoće proždrijeti noć crnu. Noć izobličenu i griješnu. Noć bez svanača.

(Ljudi još nisu zbacili čađav san s očiju.)

IGRA

Nitko ne zna kad će početi igra.

A igrači su spremni. Ispod sjajne bronzane kože mišići im podrhtavaju. Nestrpljivo topču nogama, bjesni što niko ne daje znak za početak.

Trave se bojažljivo ugibaju pod njihovim stopalima. Šume i rijeke ih gledaju.

Još malo pa će.

Netko je digao ruku. Oni se uznemiriše i užurbano počeše zauzimati mjesto.

Sunce (ogroman zlatni pauk) već je klonulo iza nazubljennog planinskog hrpta.

Još malo pa će.

osnovu proveravanja jezičkih oblika vrši ispitivanja poetskih vrednosti. Nedvosmisleno, opredeljen za strukturalno-lingvističke analize... (103.) Dakle, Novica Petković »metodom savremene ontološke! kritike« vrši »strukturalno-lingvističke analize!«

Slobodno se može reći, na kraju, da je Palavestra pristupio sintezi našeg posleratnog književnog života bez prethodno čvrsto definisanih metodološko-kritičkih stavova. Sviše je, očigledno, verovao u čistotu i prirodnost²⁾ svoje kritičke misli, neokrznute nijednom od onih kritičkih struha što vitlju poslednjih tridesetak i nešto više godina Evropom. Mislio je, valjda, da je već time što nije u vlasti nijednog metoda superioren nad svim metodama. A čini se da on to i jeste, da je nadmoćniji nad njima više no što je to jednom solidnom poznavaću dozvoljeno, nadmoćan do te mere da ih po nekoj nepredvidivoj čudi daruje i oduzima, preinačava, povezuje i tumaci. Budimo otvoreni do kraja pa recimo, bez zadnje primislj: dobar deo ovog poglavlja jeste lažan. I evo opet smo u prilici da odvajamo autora od onoga što kaže; da se zalažemo za autora i njegovu čestitost kad je u pitanju odnos između umetnosti i političkog svakodnevlja, ali da, u isto vreme, odlučno osporimo njegove teze o posleratnoj srpskoj književnoj kritici. Ako se uopšte radi o metodološkoj obnovi naše savremene kritike, onda ona nikako nije došla od strane Petra Džadžića, već iz kritičkih i pedagoških nastojanja Nikole Miloševića, pod čijim se sugestijama razvilo nekoliko darovitih mlađih kritičara, o kojima, naravno, Palavestra samo usput govori.

Zadržali smo se u ovom prikazu poglavito na prvom delu ove knjige iz razloga što su prvi put tu izložena neka gledišta o našoj posleratnoj književnoj kritici, pa, dakle, već po tome nisu mogla da budu konvencionalna, kako je to slučaj sa gledištima izloženim u poglavljima o poeziji i prozi. U ovom drugom delu knjige Palavestra niti šta afirmiše, niti šta osporava. Izuzev, možda, kada je reč o prozi Oskara Davića, koja je u Palavestrinoj interpretaciji, po našem mišljenju s pravom, ispod nivoa koji joj je zvanično propisan, ovaj deo knjige sačinjen je, uglavnom, od konvencionalnih sudova kakve srećemo svakodnevno na stranicama naših časopisa i novina.

Pa ipak, valja reći da je značaj ove knjige veći no što smo skloni da odmah nakon čitanja priznamo. Ono što je neosporno to je slika višegodišnje posleratne književne i duhovne pustinje iz koje se stvaralački genije mučno i sporo čupao. Njeno sagledavanje, skloni smo da verujemo, može samo da ubrza njen osvajanje i oplodavanje.

Recimo na kraju i to da ono po čemu je ova knjiga već sada nezaobilazna jesu dodaci: Hronologija srpske književnosti 1945—1970, bibliografija književne periodike u Srbiji 1945—1970 i bio-bibliografske beleške. Ali avaj: gde ima knjige, tu knjige nema!

¹⁾ Opet smo u nedoumici o čemu se radi, tj. o kojoj je kritici reč. O ontološkoj kritici Novice Petkovića ne može biti ni govor, kao što, uostalom, ne može biti govor uopšte o ontološkoj književnoj kritici. Jer ontologija »teorijske je naravi i kao sveukupna filozofija bavi se samo pojmovima i suštinama, a ne nijihovim individualizacijama, bavi se samo abstractumom, a ne concretumom, a kako ni jedno konkretno književno delo ne ostvaruje sam pojam ili suštinu bilo čega« (Fohrt), to ontološka kritika naprsto ne može postojati.

²⁾ Da Palavestra pridaje veliki značaj prirodnom svedoči njegova opaska o Dušanu Matiću, za koga kaže da je »prirodno obdaren nedogmatskim pogledom na svet i umetnost«. Ali kakve vajde od toga: prirodno je time bio obdaren i sâm Stajlin, pa ipak...

milan dunderski

DRUGO VREME PUTOVANJA

2.

Razobličen
U klatnu sunca
Kroz podnevni akvarel
Tražiš boju žene
U žutilu
U žitu

Do usne
Dotiče šum vode
To kupači
K'o u ljubavi
Uranjaju svoja tela
Duboko
Do smiraja

Sa čela ti
u potop svetla
zrnevlje pada
da prokljija
sa nečim od tebe

3.

Svim putevima znan
Po snu otvorena grada
Sa kapjom
Što svetlost iznedrava

Među rebrima zadkinog pesnika
Svoju žilu u antenu raspinješ
Kapina krvi
Strpljivo skupljanih
Da osamu nagovestiš
Imenujući čoveka po čoveka
Ca kojima reč nisi progovorio

Nedaleko teče Sena
Jedno drvo raste u Veroni
Zastaješ
Čiji te to korak odvodi dalje

U tvojoj neverici
Ostala je još noć
Kada si napustio grad
I njegovi slučajni prolaznici
Kao budući mrtvaci
Ulepšeni u vreme
Koje (tek na izgled)
Više nije tvoje

I ni prva
Ni poslednja
Antena tvog putovanja
Pod repom usnula
Kroz sate boje sobe
Tišinom provlatava

ZATVOREN LOV

Momčilu Nastasićevicu

4.
Pronalazim
Okovan rebrima
Tvoj zatvoren lov

U tragu
Zumbuli otvaraju
Ranu nebu

Obronkom
Jek trube zaglušuje
Snohvati putu

Na počinku
Nedra ti zaklapaju
Nektar sećanja

To zvuk je
Zaludnosti
Ovremenjenog traga
Jer postoji
Da se srećemo
Goli do krvi

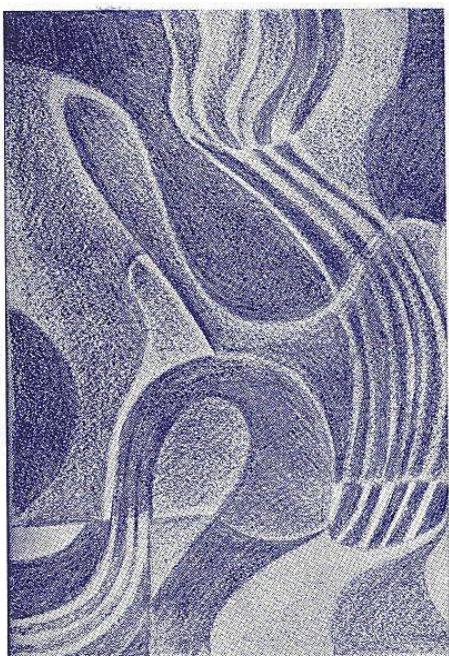
Prihvataju nas
Tek potoci procvali
Čiji smo tok srcu upret

5.
Sad ime
U tuđem služu snuje
Dragu mu lobanju

Godine
Još kamene
Jednozvuk vaseljene

A krstača
Seme tvog puta
Iznedrava l' rečima samo
Na postelji pokoja
U istom snu
Budim se Sam

kako vaspitavati roditelje

TAJ MALI BELI ČOVEK

Nema više tog čoveka
Neznatnim grčem iščilio
A bio je tu do maločas
Taj nestošno opaki čovek
Što svaki čas pretura

Zatura

Kolotura

Kalambura

Frizira dobar komad moje duše

Ja sam prazan bez njegovih umnih vragolija

Pust sam bez njegovih mislenih pogleda
Na svet i okolini
Ponekad ga se užasavam
Ali je on ipak vrlo zabavan
Taj mali beli ČOVEK
Gde se denuo
Gle
Upravo kaska
Gari gari moj druže
Uvele su ruže
Vodi još četvoricu

Ewi Abramik

Proz otvoren prozor
Promiču nepoznate senke

Plamičak trne
Okružen tajanstvom stvari

Iz daljine osluškujem
Tragove tvojih koraka

Ipak
To je moje srce
Iza teških zastora
Bije

Časovnik se razlaže
Izgubljen čovek
U kvadratu sobe
Izgovara reči koje
Poput plavičastih svitaca svetle
U najudaljenijem kutku
Tvoje neodlučnosti

Sunce
Pepeo

Na prilazima gradu
Vazduh suv
U ustima

Jedan istopljen sat klizi
Ne dodirujući sluh

Ni drhtaja
Ni zvuka

U jednom kutku
Zaboravljena kutija
Remeti san

Nad gradom
Podne
Daždi

Minuti razaraju dan
Nebo je već tu
Oblaci su bliže
Zvuk je još daleko

Sećanja su tu
Ispod jednog prozora
List već dugo pada
Naruče je široko

Noć je dopuzala
Slika se preobražava

Belim ključem sna
Za sobom vrata
Zatvaram

KAKO VASPITAVATI RODITELJE

Vaspitanje treba izvoditi od početka
do kraja
Njihovog ili vašeg značajnog života

Sasvim je normalno da se počne urla-
njem
Isprva tiho a kasnije sve glasnije jer
U budućnosti treba ostvariti svede ciljeve
egistencije
Ako imate još nekog pored sebe u dečijoj
sobi
Na vama je da izborite primat kod bo-
lećivih roditelja

Kasnije izvesne ciljeve ostvarujete beža-
njem od kuće

Govorite jedno radite drugo
U petnaestoj godini kradite automobil iz
očeve garaže

Ako mali beli čovek ne poseduje automo-
bil

Kradite nemilosrdno da bi vam on usko-
ro kupio

U dvadesetoj godini navikavajte ga da
vam plaća kartaške dugove

Studirajte najmanje osam godina
Vojsku neka vam sredi u krugu od sto
kilometara

(ne pristanite ni na deset više)
Pošto služite vojni rok kod njegovog rat-
nog druga

Dobar deo čete provesti kod kuće
Vojska vam dođe kao vikend

Mali beli čovek će vam slati toliko novca
Koliko poneki radnik zaradi za mesec
vrednoće

Kada se nauživate stižete kući
Pravac u nov stan

Na nov nameštaj
Na novu ženu

To vam je sve vaš pravilno vaspitan tati-
ca kupio

A ključić od najmodernijeg automobilčića
Tako slabo opremljeni krećete u svetu
budućnost

Godine su prošle
Nove brige

Pogledate se u ogledalo i vidite
Malog belog čoveka
Sve počinje ispočetka
Ali u obrnutom smislu.

paun petronijević
(1936—1962)

bela pesma

PROLEĆE

To ti dolaziš o lepa vatre
u prostor moga nerva.

Prska u opne na semenu i klice
u lišće pružaju ruke.
Kroz vene zemlje gori krv zlatnoga
cveta što se rađa... To ti
o lepa vatre dolaziš
u prostor moga nerva.

Vedrim vid od nebesa — zvezde
jezercima zenica jezde blago.
Pticu srcem ljubim a pesmu
sluhom doživam... O žisko
najživotnija odozdo odozgo i sa strane
zapaljena u nežni rast nerva mi
zategnutog
u duge zadovoljstva... I opet ti
o vatre najlepša dolaziš
u prostor moga nerva!

DOBRO LETO

Dodite u moje leto kraj reke livadskog
zrenja
o prijatelji dobri uliveni u srce prahom
cveta.
Vir se nadima bistri disanjem ribljeg
vrenja
tajnom nemom i čudnom u krugu
vodenog sveta.
Pružam ruke kroz prostor i grlim
carstvo bilja
zgusnuto u kap mleka na vrhu dojke
leta.

Dok u vid pšenica kaplje razuđenog me
nose
vile župskoga vina u svoje zlatne dvorce.
Ruše se jata ševa grlice pesmom rose
ludog letaća što prhnu s ovce u
stihotvorce.
O prijatelji — dajte mi srca vaša
da kondir leta izlijem u krune dobrih
čaša.

Prostor suludo tone i gubi moć poznanja.
Zašto se rojile zvezde vaselu noć do
zore?
U kraju divljeg bilja počinju nežna
branja

od neke čudne vatre mog tela ptice gore.
Na kraju zrelog sunca u sutor nabreklog
leta
moja pitoma reka divljački livade ore...

DAN

Nije to stalni tok reke između brda niti
voda
večitim krugom biseri — kipi kroz vene
polja.
Zavitana kap ispari u oblak pa bez broda
doplovi suzom u neko more (i ništa nije
bolja).

Tkanje počinje od praiskona nekog sveta
bez glave
za čije ime nisu vezane piramide i freske
manastira.
Dan je ko konj propet između neba i
trave
zaokupljen rosom jutra i bićem večernih
nemira.
Nije to ni vreme ni granica nekog
pomračenja.
Merilo možda lažno zamišljenih vekova
što se pamte.
Beskrajno rađanje i umiranje stalnog
vrenja
nekih neslućenih godina što odu pa se
vrate...

IZLET U RAZMIŠLJANJE

Fosforna ljubav svitaca zlato hleba sluti
Pred svetom večita tajna zrenje sunca
ostaje.
Voskom se boji i žurno — nekad lagano
žuti
Pšenično jato njive klasa i semenom
traje
Vreme stavljeno na točak odavno
zamahnuti.

Dole i gore nema. Samo prostor. Prostor
samo...
To više nisu njive. Ni žita. Ni vazduh.
Ni nebesa.
Svari znaju i tela, svi sve što znamo —
da se kotrljamo
Od nemila do nedraga. Od čulnog besa
Do onog krajnjeg što krajne nije jer ne
znamo!

Fosforna ljubav svitaca vatrom pali i
njive lude
Od života utkanog u plod semena
pšenice
Koja mami glađu da sebe hranom oplodi
i ljude
Vezane za nju utrobom jer nisu ptice
Što mogu da oblete sve zvezde i da se ne
začude...

BELA PESMA

Pena je nebo napeta čela i nigde kraja
od jave čiste.
Oblaci modri umorna igra, oblaci beli ne-
stalna pena,
i nigde časti dobre lepote u senci smreke
šumske biste,
pa je dubina prazna i nema i nosi jutro
zelena zena.

Pena je život vreloga hata i nema kraja
stazi što hodi

Puteljci beli, puteljci sivi, gube se kao
igra ravnice.
Pena je mladost najveće želje i pena žu-
bor u svakoj vodi
što penom brašno u milinu toči beloga
znoja bele pšenice.

Pena je java i pena snovi u krtku neke
nevine njive
što plodom želi da rodi zdravim strepeć
od grada i bele tuče.
Pena je bela na vranцу žustom što ludo
juri dignute grive
slepoga vida od bele pene kružeći danas
sutra i juče.

Pena je polje cvetova belih i sve je belo
od belih breza.
I sve je pena do beskraja i ništa nema
večno do pene.
Pena je jato golubova na licu smeha i
usni reza
žarene strasti propete zmije u vreloj krvi
bele zene.

Nosim svu penu virova reka ispod staba-
la stihija, bura,
I sam sam pena i ništa nisam do beo
uzdah krečnjačke stene,
Korice bele hajdučkog noža — od duge
čame i krv pobeli
I ništa nema izvan svih strana do svih
staza i bele pene.

OGLAS ZA DUŠU

Izdajem oglas: malo prostora za moju
dušu,
malu polja sa cvećem i travom kad je
u zrenju,
malu njive u rodu kada se svici kandi-
lom pale,
malu reke bistro sa virom ribe u pare-
nju,
i šume zelene malo sa pesmom tice ma-
le...

Izdajem oglas: malo prostora za moju
dušu.

Nisam isuviše crn ni isuviše beo,
duša mi je čista ko jutro pred danom.
Nikada ne porastoh da bih postao zreo,
pa lutah večito za ticom i za stanom.
Izdajem oglas: malo prostora za moju
dušu.

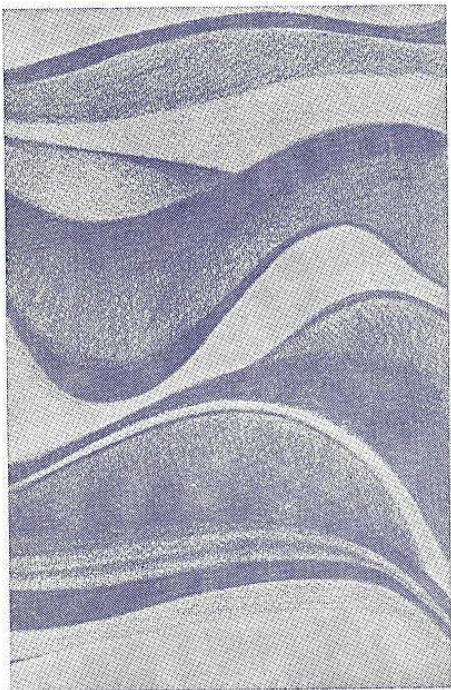
Moj prvi susret sa poezijom Pauna Petronijevića
bio je uletio 1962. godine, upravo kada mi je došlo do
ruk u njegovu prva i jedina, po broju pesama ne velika,
zbirka Pastir traži dno neba. Posle ovog, i ovakvog
literarnog pozanstva, i pored želje da ga i lično upoznam,
nisam za to imao pogodnosti, a ni vremena, jer
je uskoro iz sanatorijuma sa Bežanijske Kose stigla
vest o njegovoj smrti.

Kada se pojавila antologija Orfej među šljivama
(D. Erić D. Vitošević) Paun Petronijević je bio u njoj
izrazito primoran i po zastupljenosti i po vrednosti.
Jer, Paun Petronijević svojim afinitetom nije se zadra-
žao jedino na folkloru seoskog pejsaža, na stici i zvu-
ku, a što je bilo karakteristično za pesnike iz te sku-
pine, već je te elemente podredio simboličkom talesov-
sko-heraklitskom poimanju i kazivanju sveta. A sve to
je učinjeno na jedan moderan i senzibilan način, du-
gim, sa prefinjenim nervom za ritam, uskladenim sti-
hom, jezički raskošnim i sočnim, i metaforički svoj-
stvenim u odabiru motiva i opažaja prirode. Ovaj vidni
dosluh sa prirodom, i ljubav sa nju, kao i tome srođ-
no tumaćenje, da se naslutiti ako znamo da je Petro-
nijević veći deo svog ljudskog i poetskog iskustva iz-
neo, donekle intuitivno, iz detinjstva i zavičaja (Ribar-
ševina kod T. Užica) dake iz onog srećnijeg, predsa-
natorijumskog, dela svog kratkog života.

Možda, i svakako, ne bi bilo nezahvalno i neoprav-
dano ako bi se bar povodom ove godišnjice našlo ma-
to volje i razumevanja, i iz njegove celokupne zaostav-
štine napravio izbor pesama.

Raša Perić

SVIRAJ ŠTOK HAUZENA

Jedan od najznačajnijih događaja muzičkog života u Parizu prošle sezone bili su svakako *Dani savremene muzike* održani u »Gradskom pozorištu« (nekadašnji »Teatar Sara Bernar«) pod umetničkim rukovodstvom Morisa Flerea, muzičkog kritičara poznatog časopisa *Le Nouvel Observateur*. Citavih devet koncerata bilo je posvećeno isključivo Karlhajncu Štokhauzenu, od četiri deli smo čuli, između ostalog, četiri

premijerna izvođenja (u svetu) njegovih ranih partitura kao i prvu audiciju pet novijih dela.

Za tih deset dana, »šef mlade nemačke škole«, koji je posle dvadeset godina uporog eksperimentisanja postao duhovni vođa novije svetske muzike, vodio je probe s tri orkestra, spremajući ih za avantgardno izvođenje svojih dela. Osim toga, Štokhauzen je pomenutom kritičaru poverio, kao kakvu pesmu za štampanje, svoju partituru *Interval*, koja se pojavljuje u vidu uputstava dvojici izvođača bez ikakve muzičke notacije. U *Intervalu* se ne radi o onom što zovemo »improvizacijom« ili »intuitivnom muzikom«, već o veoma rigoroznoj svirci koja u najvišem stepenu mobilisce pažnju, oštrinu slušanja i refleks oba partnera.

Neobična partitura koju donosimo, različita je u svakom novom izvođenju, pa ipak, u stanju je da sačuva Štokhauzenove odlike. Najzad, ovo delo svedoči da »praktikovanje« nove muzike nije nužno rezervisano samo za posvećene.

INTERVAL

*Klavirski duo za četiri ruke, svirati sklopljenih očiju
Sviraj pojedine tonove u nepravilnim razmacima i jačinama.
Dodaj jedan ton svaki put kada se jedan od tvojih udara poklopi s udarom partnera, sve dok ne odsviraš 10-tonski akord.
Ponovi 10-tonski akord u nepravilnim razmacima i jačinama, i svaki put kada se tvoj udar poklopi s udarom tvoga partnera pomeri obe ruke paralelno u pravcu partnerovih ruku sve dok se ruke ne podudare.*

Svaki put kada se tvoj udar poklopi s udarom tvoga partnera oduzmi po jedan ton akordu sve dok ne preostane samo jedan ton.

*Ponovi taj ton, dok se ovaj ne podudari s pojedinačnim tonom partnera.
Zatim otvori oči i još izvesno vreme izvodi svaki udar zajedno s partnerom.
Pevuši istovremeno s akordima, s vremenom na vreme, zatim češće, pa svaki put, uglaš sa tonom partnera, i dok pevušiš postepeno izostavljam klavirski udar.*

Napusti instrument, scenu, slušaoce, ali ne u isto vreme s partnerom, sve nastavljajući sinhrono pevušenje intervala u nepravilnim razmacima i jačinama.

Otpočni svaki novi deo s poslednjim intervalom prethodnog.

Valja ti doneti pri svakom izvođenju jedinstvenu boju zvuka.

NOĆ

ODBLES I

*vremenita svetlost
ravnodušne metafore*

*neizrečje
iskušenje pesme*

*svetlost reske vode
moć rasticanja*

*ptica
pomerljiva varka*

*reči oblici brojevi
razorenje žara*

*san
u životu vodu olomljeno
srebrno sunce*

ODBLES II

*neumitno zreva meso
rumenim načinom cveta*

*snaga semena
bremenih prostora znamenje*

NOĆ I

*milostiv mesec
trenutak za nadanje samoći zvezda
odnekud smeh tih smeh
izmenjena smelošću poluzrelog grožđa
noć prozirna
probuđeno bilje neizrecivo zeleno*

*varko ponoćnog zvona
buduće moje snovljenje*

NOĆ II

*nežnost pulsira mesom pravednost snom
od zvezde do zvezde telo je pravilno ra-
spoređeno
krv škropi otvorene oči spavača
moćniji od reči Prepočetak slutim
neopojan zgrušan plodom zakoturen*

NOĆ III

*puni se negde sače
vetrovi noćni rube meso naše
ne možemo da sačuvamo snagu*

NOĆ IV

*na ivici prilagođenog otvora
skuplja se i drhti nedojeno korenje
ponorni mirisi koje razlikujemo
od uzdanica čulne svetlosti
promenljivi mirisi krvii*

*usireni plodovi prisni u isceljenju
nepokretni u svom odnosu prema telu*